

Kjærlighet

En ordknapp forfatter

☛ **Hanne Ørstavik** er født i Tana i 1969, men hun flyttet til Oslo da hun var 16 år. Bakgrunnen fra Nord-Norge gjenspeiler seg ofte i litteraturen hennes – i flere av romanene er handlingen lagt til et nordnorsk lokalsamfunn. Tematisk dreier mange av romanene hennes seg om familiens vilkår i det postmoderne samfunnet og hvordan dette påvirker kommunikasjonen og relasjonene mellom

Foto: Berit Roald / NTB / Scanpix

nære familiemedlemmer. Spørsmålene hun stiller, er eksistensielle: Hvordan lever vi med andre og oss selv?

☛ Hun debuterte som forfatter i 1994 med *Hakk*. Både denne romanen og *Entropi* (1995) er karakteristiske for Ørstaviks minimalistiske og ordknappe stil. Fortellemåten i romanene preges av et enkelt og nærmest strippet språk, der hverdagshendelser og detaljer får stor oppmerksomhet. Samtalene mellom de litterære karakterene har ofte preg av å være parallelle monologer – karakterene når ikke fram til hverandre med språket sitt, ordene strekker ikke til. Denne språklige minimalismen minner om den vi finner i forfatterskapene til **Kjell Askildsen** (1929–) og **Trude Marstein** (1973–).

Kjærlighet (1997)

☞ I gjennombruddsromanen *Kjærlighet* (1997) møter vi Vibeke og den ni år gamle sønnen hennes Jon. De har nettopp flyttet til et lite tettsted nord i Norge. Vibeke har

fått jobb i kultur-etaten i kommunen. Vi møter den lille familien kvelden før Jons bursdag. Vibeke framstilles som en kvinne som sluker bøker, og som ellers er opptatt av utseendet sitt og jakten på den per-

fekte mannen. Jon drømmer om samhold og lengter etter mora si. Han gjør mye for å fange oppmerksomheten hennes, men hun gir han få tilbakemeldinger.

☞ Fortelleteknikken illustrerer avstanden mellom mor og sønn. Romanen er konstruert som en parallellfortelling der mor og sønn nesten ikke har kontakt med hverandre – til tross for at de ofte befinner seg på samme sted. Jon forsøker hele tida å nærme seg mora, han tenker på henne hele tida og forsøker å være slik han tror hun vil han skal være. Et av de få kontaktpunktene mellom mor og sønn begynner med at mora stryker han gjennom håret, men oppmerksomheten hennes glir fort over fargen på neglelakken og hva som vil matche «en mørk, brunøyd mann».

Kommersialiseringens pris

☛ Vibeke lever et liv sterkt inspirert av de «glossy» kvinnebladene hun leser. Hun er opptatt av det ytre, og mennene hun jakter på, oppfyller alle en popkulturell klisjé – enten det er snakk om den høye, mørke ingeniøren eller den spennende omreisende tivolimannen. Vibekes liv og tankeverden avslører det Ørstavik ser på som problemet med den postmoderne verden: Det gjennomkommersialiserte samfunnet skaper avstand mellom menneskene, og en forflatning av både følelser og evnen til å skape sunne relasjoner.

☛ I Vibekes tilfelle gjennomsyrrer reklame og kvinnemagasiner både måten hun tenker på, hva hun drømmer om, og måten hun snakker på. Hun kunne «trengte et nytt antrekk, det har hun virkelig fortjent

[...]», og hun ser for seg at hun «er på en endeløs strand» sammen med en mann, «det er vinter og de er alene der, hun småløper i vannkanten og han ser på henne, han ser alt i henne og er klok og varm». Klisjeene Vibeke fyller livet sitt med, fører til en selvopptatthet som grenser til narsissisme – altså en grenseløs selvkjærlighet som gjør henne ute av stand til å se andre mennesker, til og med sin egen sønn.

Foto: Bobbi Dombrowski / stock.xchng

Indre og ytre farer

☞ Tematisk kretser Kjærlighet rundt hvilke farer vi møter i den postmoderne verden. Sosiologer som **Ulrich Beck** (1944–) og **Anthony Giddens** (1938–) omtaler vår tids samfunn som et risiko-samfunn. Den teknologiske og industrielle utviklingen har skapt globale trusler som mennesker i dag må leve med vissheten om og ikke kan flykte fra. Samtidig er «de store fortellingene» som gir tilværelsen mening, i ferd med å smuldre bort.

☞ Når de store fortellingene ikke lenger kan skape mening for oss, og vi selv må skape mening, blir de nære relasjonene ekstra viktige. Og i en verden der katastrofer som krig og miljøtrusler ikke lenger kun er lokale trusler, men globale, blir hjemmet og familien en viktig mental beskyttelse for å skape mening i tilvær-

elsen. Når familien så svikter – og det er uro i redet, får dette katastrofale følger for karakterene.

☞ I romanen *Kjærlighet* møter vi «et rede i uro» – altså et hjem og en familie som ikke fungerer. Dette «lille redet i uro» kan leses som en allegori – en fortelling i overført betydning – om det «store redet i uro», altså samfunnet og verden generelt.

Foto: Håkon Mosvold Larsen / NTB / Scanpix

Mens Jon i romanen blir utsatt for det vi ser på som *ytre trusler* – han setter seg inn i bilen til en fremmed kvinne, han blir med en ukjent, eldre mann ned i kjelleren, og han vandrer ensom rundt kveldstid, er det ikke disse farene Jon blir offer for. Det er nemlig de *indre farene*, omsorgssvikt og mangel på kjærighet og kommunikasjon, som til slutt fører til at Jon blir liggende alene ute i snøen – noe som mest sannsynlig fører til at han dør.

☛ I *Tiden det tar* (2000) møter vi Signe som for første gang skal feire jul alene sammen med mann og barn. Det som skulle bli en hyggelig julehøytid, blir vanskelig når Signes foreldre dukker opp.

Foto: Rolf M. Aagaard / Aftenposten / Scanpix

Utestengt og innestengt

☛ Familier som har sluttet å fungere, er et gjennomgangstema i Ørstaviks forfatterskap. I *Kjærlighet* blir Jon stengt ute fra hjemmet sitt av ei uoppmerksom mor, mens i *Like sant som jeg er virkelig* (1999) skjer det motsatte – Johanne blir låst inne på rommet sitt av ei altfor oppmerksom mor. Mora vil hindre Johanne i å dra til USA med kjæresten sin Ivar. I likhet med Vibeke har også Johannes mor store problemer med å skape ekte relasjoner. Men der Vibeke ikke forholder seg til Jon, blir Johannes mor grenseløs i sin invadering av datterens liv og kropp – datteren føler blant annet at hun svikter mora «ved å tenke på noe hun ikke visste om».

☛ Johannes store drøm er at hun etter psykologistudiene skal kjøpe et lite gårdsbruk med et tun – på dette tunet skal

hun og mora ha hvert sitt hus slik at de fremdeles kan være sammen. Tunet blir et bilde på hvordan datteren ønsker å skape et trygt rede sammen med mora. Men underveis i romanen blir det tydelig for leseren at dette tunet er moras drøm, ikke Johannes. Tunet blir dermed nok et bevis på hvordan mora invaderer datteren med sine ønsker og behov.

Å finne sitt eget språk

Foto: Berit Roald / NTB / Scapix

Hanne Ørstaviks forfatterskap kan på mange måter deles inn i fire ulike faser:

☛ Den første fasen omfatter debutromanen *Hakk* og *Entropi*. Disse romanene viser Ørstaviks språkbevissthet og minimalistiske skrivestil.

☛ Romanene *Kjærlighet, Like sant som jeg er virkelig* og *Tiden det tar* omtales ofte som en tematisk trilogi. De utgjør den andre fasen i forfatterskapet og retter, som vi har sett, blant annet søkelyset mot familieliv og sviktende kommunikasjon mellom nære mennesker.

☛ Den tredje fasen handler om det å finne et språk som er ekte og gir mening. I *Uke 43* (2002) og *Presten* (2004) møter vi selvstendige og enslige yrkeskvinner som mer eller mindre isolerer seg fra omgivelsene sine. De sliter med å finne et språk som kommuniserer. I *Uke 43* dreier det seg om det litterære språket, mens presten Liv i *Presten* ikke greier å formidle tanker om tro, tvil og kall. I 2006 gav Ørstavik ut sin foreløpig siste roman, nemlig *kallet – romanen*. Denne romanen har et klart

metaperspektiv – den tematiserer nemlig skrive- og leseprosesser og hvordan leseren også har et ansvar for at kommunikasjonen mellom verk og leser skal fungere.

☞ I seinere verk som *I morgen skal det være åpent for alle* (2007) ser vi en ny dreining i forfatterskapet til Ørstavik – en fjerde fase. Her eksperimenterer hun både med sjanger og fortellerperspektivet. *I morgen skal det være åpent for alle* er et såkalt lesedrama der Ørstavik konstruerer en samtale mellom to fortellere som også inkluderer leseren som en slags medforteller i teksten. *Der alt er klart* (2009) er et samarbeid med den franske bildebokkunstneren Pierre Duba. I denne illustrerte romanen er handlingen lagt til Svalbard. Leseren møter en kvinne som har tatt seg jobb i kullgruvene der i håp om å

lære sin avdøde far bedre å kjenne. Faren omkom under Kings Bay-ulykken i 1962.

☞ Felles for de ulike fasene i Ørstaviks forfatterskap er hvordan hun filosoferer over hva språk er, og hva det kan brukes til. Dette ser vi også i Ørstaviks foreløpig siste roman *48 rue Defacqz* (2009) der Ørstavik blant annet utforsker forholdet mellom kjønn og språk. Et språk som er gjennomsyret av den postmoderne medieverdens formuleringer og perspektiver, er et falskt språk – og et falskt språk fortrenger både den personlige stemmen og den selvstendige tanken.

Hanne Ørstavik om
følelser i litteraturen

